

УДК 821.161.2-1:008"196/198"

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-2\(20\)-423-433](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-2(20)-423-433)

Урись Тетяна Юріївна кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української літератури, Український державний університет імені Михайла Драгоманова, вул. Пирогова, 9, м. Київ, 01601, тел.: (095) 897-13-36, <https://orcid.org/0000-0002-7933-4737>

Шморлівська Яна Степанівна студентка 4-го курсу спеціальності «Журналістика», Український державний університет імені Михайла Драгоманова, м. Київ, вул. Пирогова, 9, тел.: (050)605-59-22

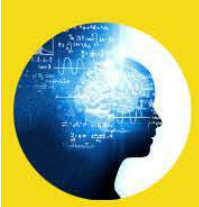
ВІДТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ У ПОЕЗІЇ ДИСИДЕНТІВ

Анотація. У статті розглянуто поетичну творчість дисидентів Миколи Холодного, Івана Коваленка та Івана Світличного. Проаналізовано їхні вірші, окреслено елементи української національної культури, відтворені у них. Дисидентська поезія – вагоме надбання української культури, що є потужним джерелом формування української національної самосвідомості.

Поетична спадщина М. Холодного, сповнена сатиричної гостроти та трагізму, сарказму на тоталітарну владу, танатологічних мотивів та образів, пов'язаних зі смертю, які несла за собою радянська дійсність, а ще глибоких за змістом національних констант, що відтворюють український національний дух.

Поетичне слово І. Світличного вирізняється з-поміж інших дисидентів експериментальністю та оригінальністю, надзвичайною широтою й філософічністю думки, інтелектуалізмом та глибокою ліричністю. Морально-етична позиція ліричного героя сформована насамперед пошануванням таких цінностей, як життя, Батьківщина, свобода. Його лірична спадщина містить у собі дух свободи, протистояння, боротьби і віри. У своїх творах він ретранслює становище українця, що «гниє» у тоталітарній системі радянської держави.

І. Коваленко розкриває у своїй творчості український простір, оспівує символи національної культури й духовності українського народу, відтворюючи їх екзистенційну єдність зі станом душі ліричного героя. Його поезія вражає широтою своєї тематики, образністю та оригінальністю, сповнена глибокого філософського та патріотичного

змісту, любові до України та страшної участі її синів, що боролись за неї, її свободу й незалежність.

Їх єднає спільна риса – відтворення у творчості маркерів української культури, її символів, згадка про провідників нації – письменників, культурних та громадських діячів, історичних перипетій, в які потрапляли українці, духу часу, в якому жили поети.

Ключові слова: дисиденти, українська культура, поезія, І. Коваленко, І. Світличний, М.Холодний.

Urys Tetiana Yuriivna PhD, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Ukrainian Literature, Dragomanov Ukrainian State University, Pyrohova St., 9, Kyiv, 01601, tel.: (095)897-13-36, <https://orcid.org/0000-0002-7933-4737>

Shmorlivska Yana Stepanivna 4th year bachelor's student majoring in "Journalism", Dragomanov Ukrainian State University, St. 9 Pyrohova, Kyiv, tel.: (050) 605-59-22

RECREATION OF UKRAINIAN NATIONAL CULTURE IN DISSIDENT POETRY

Abstract. The article examines the poetic work of dissidents Mykola Kholodnyi, Ivan Kovalenko, and Ivan Svitlychnyi. Their poems were analyzed, the elements of Ukrainian national culture reproduced in them were outlined. Dissident poetry is a significant heritage of Ukrainian culture, which is a powerful source of formation of Ukrainian national identity.

The poetic legacy of M. Kholodnyi is full of satirical sharpness and tragedy, sarcasm against the totalitarian government, thanatological motifs and images related to death, which were carried by the Soviet reality, and also deep in the content of national constants that reproduce the Ukrainian national spirit.

The poetic word of I. Svitlychnyi is distinguished from other dissidents by its experimentalism and originality, extraordinary breadth and philosophicalness of thought, intellectualism and deep lyricism. The moral and ethical position of the lyrical hero is formed primarily by respect for such values as life, the Motherland, and freedom. His lyrical legacy contains the spirit of freedom, confrontation, struggle and faith. In his works, he relays the situation of the Ukrainian, who is "rotting" in the totalitarian system of the Soviet state.

I. Kovalenko reveals the Ukrainian space in his work, glorifies the symbols of the national culture and spirituality of the Ukrainian people,

reproducing their existential unity with the state of mind of the lyrical hero. His poetry impresses with the breadth of its themes, imagery and originality, full of deep philosophical and patriotic content, love for Ukraine and the terrible participation of its sons who fought for it, its freedom and independence.

They are united by a common feature - the reproduction in creativity of the markers of Ukrainian culture, its symbols, the mention of the leaders of the nation – writers, cultural and public figures, historical debates in which Ukrainians fell, the spirit of the times in which poets lived.

Keywords: dissidents, Ukrainian culture, poetry, Mykola Kholodnyi, Ivan Kovalenko, Ivan Svitlychnyi.

Постановка проблеми. Десять років війни, нав'язаної українцям російським агресором, майже два роки боротьби після повномасштабного вторгнення росіян на територію України... І знову українцям доводиться боротися за своє життя, свободу і незалежність своєї держави. І знову за неї віддають життя її кращі сини і дочки. Тоталітарна система намагається «пустити метастази» у національну свідомість народу. Так, українське суспільство сьогодні, у XXI ст., як і в минулому столітті бореться з величезною тоталітарною машиною. Та наші серця жевріють вірою у перемогу завдяки сміливим та незламним 60-х років XX ст., що заклали фундамент для боротьби із ворогом.

Поезія дисидентів посідає вагоме місце у літературному надбанні XX ст. Феномен інтелігентської свідомості, акумульований у римованих рядках, потребує детального аналізу та інтерпретації, «розшифрування» прихованих смислів, які розкривають правдиву історію радянського часу, згубні (вбивчі) дії імперської тоталітарної машини та незламний дух і непоборну силу українського народу. Дослідження художнього послуху поетів-дисидентів, їх патріотичних закликів до прояву національної ідентифікації, співвіднесення із сучасними реаліями, наголошення на важливості сказаного ними актуальні насамперед для правильної оцінки історичного контексту, національної історії та культури, репрезентантами якої вони стали, збереження пам'яті, розуміння цінності здобутої тоді свободи і ціни, яку за неї заплачено, та необхідності виборювати її сьогодні.

Лірика дисидентів, безумовно, відтворює українські традиційні засади внутрішньої боротьби. Багатолітні політв'язні советсько-московитських таборів мужньо виборювали право висловлювати власну думку, не боялися говорити правду про діяльність радянської влади та були своєрідними «лакмусовими папірцями» у маніпулятивній епосі

«братніх народів». Шістдесятництво породило хвилю відважної інтелігенції, котра писала правду і висвітлювала внутрішню політику тоталітарної машини через самвидави. Вони писали листи-протести до керівних органів УРСР та демократичних країн світу, міжнародних організацій, створювали правозахисні організації, друкували публіцистичні праці з критикою на соціально-політичні та національні питання. За це їх арештовували, переслідували, ув'язнювали, ізольовували в психіатричних лікарнях, звільняли з роботи, залишаючи без засобів для існування.

Дисидентські твори І. Світличного, В. Мороза, М. Холодного, подружжя Калинців, М. Руденка, Т. Мельничука, І. Коваленка, С. Сапеляка, І. Сокульського та ін. вміщують коди національної самоідентифікації минулих поколінь, відтворюючи категорії української національної культури. Як влучно підкреслила Г. Райбедюк: «Це була когорта непримиренних максималістів, котрі в період "українського безчасся" (І.Дзюба) 1960–70-х рр. протиставили свою художню творчість і громадянську позицію антигуманістичним ідеалам радянської доби, втілюваним у монопольний соцреалізмівський канон офіційної літератури» [5, с.116]. Правдоборці писали про сучасне їм «накипіле» та «несправедливе», формуючи свій художній простір на питоми українському культурно-історичному контексті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Літературознавці Г. Райбедюк, М. Наєнко, Г. Віват, Ю. Шевельов та ін. зверталися до творчості багатьох дисидентів, аналізуючи мотиви та образи їх поезії, розглядаючи її в аспекті інтертекстуальності, виявленні у ній постмодерністського духу тощо. Г. Райбедюк, зокрема, підкреслила, що маніфестований пафос дисидентів далекий від фаталізму та є насправді глибоко пережитою філософією; проблема долі є онтологічною, а самопожертва у віршах «відлунює трепетним лейтмотивом, рефреном, живим окликом» [4, с.155].

Г. Віват розглянула інтертекстуальне розмаїття творчого доробку І. Калинця, М. Руденка, І. Світличного та В. Стуса, текстуальні зв'язки, взаємодію раціональної й ірраціональної сфер та жанрову своєрідність, стверджуючи, що «традиційний образ України у творчості українських дисидентів амбівалентний, а образ Росії подається як образ “тюрми народів” (“Частіше думаю про смерть...” М. Руденка, “Орел” І. Світличного, “Тюрма, де звіку гниль і цвіль...” В. Стуса)» [1, с.39].

І хоч досліджень діяльності дисидентів сьогодні не бракує, проте багато аспектів, зокрема аналізу їх поетичної творчості, що вміщує традиційні цінності української культури, ще не розглянуто. Тож

актуальність дослідження вбачаємо у висвітленні багатства поетичної спадщини дисидентів, виокремленні мотивів, образів та символів, які відображають їх поетичну індивідуальність, суголосні сучасним українським реаліям й наявними культурними маркерами українського народу.

Мета статті – проаналізувати маловідомі твори Миколи Холодного, Івана Коваленка та Івана Світличного, окреслити елементи української національної культури, відтворені у них.

Виклад основного матеріалу. Поезія дисидентів – вагомим надбанням української культури, що є потужним джерелом формування української національної самосвідомості.

Період 60-х-70-х рр. ХХ ст. породив чудові зразки української лірики, проте життя у кожного з її авторів було нелегким – арештів та переслідування протягом усього життя зазнав М.Холодний; арешт та ув'язнення на 5 років таборів суворого режиму за виготовлення та розповсюдження літератури самвидаву, написання віршів «антирадянського, націоналістичного та наклепницького спрямування» зазнав І. Коваленко, а І. Світличному дали ще більше – 7 років концтабору суворого режиму і 5 років заслання за антирадянську агітацію і пропаганду, виготовлення та поширення самвидаву. Справедливою є думка Ю. Бойка, який писав, що дисиденти «не завагалися вступити в одветрий бій проти національного й соціального поневолення українського народу», хоч і «зазнали лютих, неронівських переслідувань, мучаться, але не каються» [8, с.8].

Захлявні вірші М. Холодний анонімно опублікував закордоном у збірці «Крик з могили» 1969 року. Ю. Бойко у передмові зазначив: «Нова збірка КРИК ІЗ МОГИЛИ – це трагізм приреченості» [8, с.9]. Видання містить лише 22 поезії («Краю мій», «На могилі Шевченка», «Повернення», «Пахне небо», «Товаришам з тюрми», «Замело» та ін.), проте в кожній з них прочитується індивідуальний стиль автора. У вірші «В чийх вертепах тільки ми й не грали», що входить до збірки, поет іронічно згадує коловорот історичного кріпосництва. Поет метафорично натякає на ігри та дійства верхів правління, безжальні акти домінування над простим народом, назвавши це ляльковим театром – «вертепом»:

В чийх вертепах тільки ми й не грали отак, в сірка позичивши очей! [8, с. 31]

Справді, історія красномовно демонструє у кількох різних «ігрищах» довелося брати участь українцям. В одному з них довелося взяти участь і поколінню письменника і відчутти на собі необхідність опору тоталітарній системі:

І хто не знав братів своїх моралі
під місурою культівської пудри,
той зна мораль морозів на Уралі
і кальорійність моху серед тундри [8, с. 31].

Поезія «Материнське фото» М. Холодного контекстуально несе сугестивні наслідки війни та болю, невиліковних ран та поламаних доль. Автор використовує епітети («море сліз», «музику какофонічних жерл», «її старої та безсилої», «пливло човном червоним», «усміхалося старе обличчя матері»), персоніфікацію («війна вечеряла серцями»), рефрени («ти помирав», «за що мене, за що»), щоб передати гіркий смуток війни та її наслідків. Її метафоричний образ підкреслює жорстокість та націленість на знищення людей. «Війна вечеряла серцями» тих, «що жито сіяли», тобто звичайних хліборобів, що обробляли землю, а нині вона палає, а повз ліричного героя «бігли байдуже мерці колонами», таких же, як і він. І покинувши рідну домівку, попрощавшись із приємними спогадами, друзями, сім'єю, бійці отримали «хату під гранітною плитою»:

Й чиясь відірвана нога благала: «люди!»
за що мене, за що зробили сиротою? [8, с.51]

Персоніфікуючи відірвану ногу, наділяючи її почуттями, автор викликає співчуття до страждань людей під час війни. Сумна тональність підштовхує співпереживати та замислитись над риторичним запитанням. За чій божевільні економічні плани та прагнення простолюди повинен ризикувати й помирати? У поезії звучить мотив руйнаційного впливу війни, втрати рідних, страждання й тяжкі наслідки, які залишаються на землі та в серцях жертв бойових дій. Поезія виражає зболеність і сум через те, як безповоротно змінюються долі через воєнний конфлікт. Підсилює драматичність поезії образ ньеньки, що спуроводжує ліричного героя у війні: «Ти покинув дім, узявши ньеньки фото/ та море сліз її, старої і безсилої...», і вона ж стала останнім, на що він дивився, помираючи: «Ти помирав. А спід чужих чобіт/ Ще довго усміхалось старе обличчя матері» [8, с.51].

Поезія М.Холодного, а тим паче її підтекст – «це спроба осмислити події, відтворити історичну правду, сповнена сатири й обурення проти гноблення суспільства й знищення самодостатньої нації, закликів до пробудження національної свідомості» (переклад – Авт.) [9, с. 150].

І.Коваленко – політв'язень радянських часів та видатний український поет, який у 60-ті рр. увійшов вже зрілою особистістю з цілком сформованим світоглядом. Творча доля була трагічною, оскільки

більшість його творів було втрачено чи знищено: частина – під час Другої світової війни, частина – через арешт та слідство, ще частина – у таборі. Він є автором збірок «Недокошений луг» (1995), «Джерело» (1999), «Перлини» (2006), «Учитель» (2009), «Порив до небес» (2012) та ін.

Його цикл «Джерело» (1960-1972), що має таку ж назву, як і одна зі збірок, відтворює патріотичні інтенції автора: любов до України («Мойй Батьківщині», «Джерело», «На могилі мойй», триптих «Віра, надія, любов», «Ще раз про ХХ вік»), оспівування національних українських символів («Червона калина», «Бандура», «Дніпро»), роль поета як духовного лідера у боротьбі з режимом («У поета тільки слово»), трагічну долю митців, що полягли у цій боротьбі («Вірш з примітивними римами»), біль по закатованим українцям («Калиновий сум», «Дзвін мого серця», «Не мене»), засудження користолюбства, продажності, зрадництва («Іуди», «До Діогена», «Дрібніють люди»), звернення до постаті Тараса Шевченка («Намалюй мені Тараса», «На біржі поезії», «Не став би зроду віршувать», «Вступ до знищеної поеми») тощо [3].

Зокрема, у вірші «Бандура (Дума)», що входить до цього циклу, І. Коваленко оспівує символ національної культури й духовності українського народу – бандуру, відтворюючи її екзистенційну єдність зі станом душі ліричного героя.

Бандура – музичний інструмент, що є втіленням волі, безмежної любові і пошани до Батьківщини, символом вільної української душі. Т. Товкайло підтверджує «унікальне символіко-етнічне значення» бандури для українців, яку «по праву вважають "срібною струною України", її голосом, совістю, честю» [7, с. 31].

У вірші митець використовує низку художніх означень для створення образності та емоційної насиченості. «Від бандури хворію, і ліків нема» – метафора, що висловлює крайній вияв пристрасті та прив'язаності до цього музичного інструменту, звук якого автор описує як цінне та трепетне, що відносить його у дитячі спогади:

Як зачую, прокинусь і враз стрепенуся,
Щось знайоме до болі в душі постає,
Ніби в рідну хатину з дороги вернувся,
У дитинство далеке, моє й не моє ...[3]

Вірш оспівує роль бандури в історії та душі народу, адже в ній закодована українська ментальність, його культурна спадщина. Для автора образ бандури – це щось настільки рідне, що у самого автора закрадається підозра, що:

Може, я був причетний до створення світу,
Може, я колись сам ту бандуру зробив,
І на ній я заграв пісню степу і вітру,
Як закінчив це диво з ялини й верби...
Може, я був колись бандуристом незрячим
І в бандурі всю душу народу зібрав,
Може, я її співом і словом гарячим
Правду й волю здобути народ закликав [3].

Повторення риторичних закликів-спонукань до дій «Забрини і скажи усю правду, бандуро!», «Ти заграй мені знову ту пісню, бандуро!» [3] як своєрідний рефрен підсилює емоційну насиченість тексту та надає віршу образності та живості, а риторика змушує вести діалог із автором, спонукаючи до власних роздумів та емоційного відгуку.

За вірш «У поета тільки слово», який автор вперше прочитав на шкільному вечорі, присвяченому 100-річчю з дня смерті Т.Шевченка, за ним було встановлено нагляд КДБ. І не дивно, оскільки лейтмотивом твору є вічний бій поета й влади, і тут прослідковуємо співставлення двох історичних площин – часів Т.Шевченка й царської Російської імперії та часів самого І. Коваленка й тоталітарної влади Радянського Союзу. У поезії звучить мотив супротиву поета тоталітарному режиму, компартійній диктатурі. І на владні «кайдани й пута», «темниці й мури», «шпигуни і крючоктвори», «Сибір, і суд неправий», «шпіцрутени, каземати», «кати, і дріт колючий, і муштровані солдати», «брехня і підступ», «обман і підлість», «неширих слів облуда», «жага користолюбства», «підкуп, злочини і зрада» і «життя мерзенний бруд» поет протиставляє «слово», бо:

У поета тільки слово,
Тільки слово, більш нічого –
Слово правди і свободи,
Слово гідності і честі,
Слово мужності і віри,
І любові, і надії,
І покари грізне слово [3].

Зрештою, автор завершує життєствердною й актуальною для будь-якого історичного періоду України істиною, якби не було важко:

А поет іде по світу,
Гордий, світлий, невмирущий,
Підійма безсмертне слово,
Кличе знов ставать до бою,
За народ, добро і правду
І за матір Україну
Все життя своє віддать! [3]

Поезія І. Коваленка вражає широтою своєї тематики, образністю та оригінальністю, сповнена глибокого філософського та патріотичного змісту, любові до України та страшної участі її синів, що боролись за неї, її свободу й незалежність. За ці пристрасні та викривальні твори радянська влада звинуватила його в антирадянській діяльності та націоналізмі. А далі – ув'язнення, допити, арешт...

Яскравим представником епохи протесту також є І. Світличний – рушійна сила світла на дисидентській ниві. Завдяки своїй високоморальності став натхненником, світочем духу у когорті учасників українського руху опору 60-70-х рр. ХХ ст. Іван Олексійович – відомий літературознавець, мовознавець, критик, перекладач та поет, що виступав за збереження національних ідей та традицій. Він своєю тактовністю, м'якістю та світлими ідеями умів підтримувати моральний дух і через це у таборах Пермської області отримав прізвисько «табірна совість».

Посмертна збірка творів «У мене – тільки слово» (1994), надрукована за попередніми виданнями «Серце для куль і для рим» (1990) та «Гратовані сонети» (1977), складається з трьох розділів: «Поезії», «Поєми» та «Поетичні

переклади». Перший містить цикли «Камерні мотиви», «Вітчизна», «Три свободи», «Персоналії і посвяти», «Безбожні сонети», «Музи і грації», «Ars poetica», «Пленер», «Мефісто Фауст», «Я – дисидент», «Варіації на виспівані теми» та «Галичеве».

У вірші «Завжди в'язень» alter ego митця сповідається читачеві і в суголосі із накопиченим болем ретранслює сумну картину реалій – арешти інтелігенції, які щодня поповнюються: «Вже тюрем – тьма і в тюрмах – юрми». Проте причину цьому називає особистий вибір, наслідок за свободу слова: «самі собі будуєм тюрми...», і для тоталітарної машини інакомислячі лише «Суботники! Аврали! Штурми!». Автор використовує алюзію на колоніальне ярмо, що вже століттями «запрягає» народ: «Так склалось. Так повелось, // І так ведеться – здавна й досі». Та завершить умовиводи риторичними запитаннями: «Кому поскаржитись? На кого?» [6, с. 39].

Любов до своєї землі в І. Світличного на першому місці, тому в поезії «Шевченко» його ліричний герой зізнається у любові до своєї землі, частиною якої є сам («Вітчизна — це не хтось і десь, / Я — теж Вітчизна»), та висловлює докір своїм співвітчизникам: «Люблю Вітчизну я... // Якби Ми всі любили!» [6, с. 48].

У вірші «Смертники», присвяченому І. Драчу, яскраво проступають танатологічні мотиви. Поет закликає своїх читачів не знущатися над чорною марою небуття, а довіряти їй та поважати її значення.

Письменник порівнює життя із грою, де смерть є grosмейстером, а люди – пішаками. Автор вважає, що самовбивство не є розв'язанням проблем, а «пані із косою» не повертає втрачені шанси, вона лиш «грає» у свою гру зі смертними. За емоційним навантаженням поезія важка, пасмурна і депресивна. Посил головного героя за інерційним сприйняттям нагадує панахидний відголос душі.

Висновки. Нива дисидентства породила унікальні зразки українського красномовного слова, неповторного та оригінального, що утверджує національну ідею, підкреслює національну самоідентичність письменників, за що вони платили роками ув'язнення, засланням та смертю.

Лірична спадщина І. Світличного містить у собі дух свободи, протистояння, боротьби і віри. У своїх творах він ретранслює становище українця, що «гниє» у тоталітарній системі радянської держави. Художній світ віршів М. Холодного сповнений сарказму та трагізму, глибоких за змістом національних констант, що відтворюють український національний дух. І. Коваленко розкриває у своїй творчості український простір. Їх єднає спільна риса – відтворення у творчості маркерів української культури, її символів, згадка про провідників нації – письменників, культурних та громадських діячів, історичних перипетій, в які потрапляли українці, духу часу, в якому жили поети.

Література:

1. Віват Г. Концепція множинності інтертекстуального дискурсу у творчості поетів-дисидентів (І. Калинець, М. Руденко, І. Світличний, В. Стус): автореф. дис. на здобуття наук. ст. док. філ. наук: 10.01.01 – українська література. Київ, 2011. 59 с.
2. Коваленко І. Порив до небес. Київ: Видавництво «Стікс», 2012. 288 с.
3. Коваленко І. Учитель. Поет. Дисидент. URL: <http://ivan-kovalenko.info/tvory-ivana-kovalenka/den/dzherelo/202-bandura-duma.html>
4. Райбедюк Г. Вивчення творчості українських поетів-дисидентів: Навчально-методичний посібник. Ізмаїл: РВВ ІДГУ, 2012. 540 с.
5. Райбедюк Г. Інтертекстуальні маркери біографічного дискурсу лірики Ірини Калинець. *Філологічні діалоги*. 2023. № 9. С. 115-122. URL: <http://visnyk.idgu.edu.ua/index.php/fildialohy/article/view/690/607>
6. Світличний І. У мене – тільки слово. Харків: Фоліо, 1994. 431 с.
7. Товкайло Т. Бандура. *Енциклопедичний словник символів культури України* / За заг. ред. В.П. Коцура, О.І. Потапенка, В. В. Куйбіди. 5-е вид. Корсунь-Шевченківський: ФОП Гавришенко В. М., 2015. С. 29–31
8. Холодний М. Крик з могили: Збірка поезій. Торонто: Смолоскип, 1969. 59 с.
9. Urys T. “Ukrainian Poetic Sixties: Mykola Kholodnyi’s Creative Individuality”, *Respectus Philologicus*. 2023. 43 (48), pp. 137–151. DOI: 10.15388/RESPECTUS.2023.43.48.115.
10. Urys T. Thanatological motifs of M. Kholodnyi’s poetry: a dialogue with death. *International Scientific Conference Philological sciences and translation studies: European potential: Conference Proceedings* (September 6–7, 2023. Wloclawek, the Republic of Poland). Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2023, 41-44. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-348-4-10>

References:

1. Vivat H. (2011) Kontsepsiia mnozhynnosti intertekstualnoho dyskursu u tvorchosti poetiv-dysydentiv (I. Kalynets, M. Rudenko, I. Svitlychnyi, V. Stus) [The concept of multiplicity of intertextual discourse in the work of dissident poets (I. Kalynets, M. Rudenko, I. Svitlychnyi, V. Stus)]: avtoref.dys. na zdobuttia nauk. st. dok. fil. nauk: 10.01.01 – ukrainska literatura. Kyiv [in Ukrainian].
2. Kovalenko I. (2012) Poryv do nebes [Rush to heaven]. Kyiv: Vydavnytstvo «Stiks» [in Ukrainian].
3. Kovalenko I. Uchyitel. Poet. Dysydent [Teacher. Poet. Dissident]. URL: <http://ivan-kovalenko.info/tvory-ivanakovalenka/den/dzherelo/202-bandura-duma.html> [in Ukrainian].
4. Raibediuk H. (2012) Vyvchennia tvorchosti ukrainskykh poetiv-dysydentiv: Navchalno-metodychnyi posibnyk [Studying the creativity of Ukrainian dissident poets: Educational and methodological manual]. Izmail: RVV IDHU [in Ukrainian].
5. Raibediuk H. (2023) Intertekstualni markery biohrafichnoho dyskursu liryky Iryny Kalynets. Filolohichni dialohy [Intertextual markers of the biographical discourse of the lyrics of Iryna Kalynets]. *Filolohichni dialohy*, 9,115-122. URL: <http://visnyk.idgu.edu.ua/index.php/fildialohy/article/view/690/607> [in Ukrainian].
6. Svitlychnyi I. (1994) U mene – tilky slovo [I have only a word.]. Kharkiv: Folio [in Ukrainian].
7. Tovkailo T. (2015) Bandura [Bandura]. *Entsyklopedychnyi slovnyk symboliv kultury Ukrainy / Za zah. red. V.P. Kotsura, O.I. Potapenko, V. V. Kuibidy. 5-e vyd. Korsun-Shevchenkivskyi: FOP Havryshenko V. M.* [in Ukrainian].
8. Kholodnyi M. (1969) Kryk z mohyly: Zbirka poezii [Cry from the grave: A collection of poems]. Toronto: Smoloskyp [in Ukrainian].
9. Urys T. (2023) “Ukrainian Poetic Sixties: Mykola Kholodnyi’s Creative Individuality”, *Respectus Philologicus*. 2023. 43 (48), 137–151. DOI: 10.15388/RESPECTUS.2023.43.48.115.
10. Urys T. (2023) Thanatological motifs of M. Kholodnyi’s poetry: a dialogue with death. *International Scientific Conference Philological sciences and translation studies: European potential: Conference Proceedings (September 6–7, 2023. Wloclawek, the Republic of Poland)*. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 41-44. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-348-4-10>